

MORDET PÅ BÅTSMANSHUSTRUN ELSA

NACKTERHUS I HAVOR ÄNGE 1809

Då båtsmanshustrun Elsa mördades i april 1809 hade hon levt ett liv i ensamhet och oro under många år. Hennes man sedan de gifte sig i Alva 1791, båtsmannen Isaac Nackterhus var inkallad till krigstjänstgöring och hade med stor säkerhet varit det under många år.

Sverige hade under lång tid varit invecklat i flera krig. Den 21 februari 1808 inledde Ryssland ett välplanerat anfall mot Finland och kort därefter förklarade Danmark krig mot Sverige. Sverige sade upp vapenvilan med Frankrike från 1805. I praktiken var det en krigsförklaring. I mars 1809 avsattes kung Gustav IV Adolf av en grupp officerare under ledning av Carl Johan Adlercreutz. Ryska trupper stod på Åland och i Västerbotten.

Elsa hade börjat umgås med andra män. Bonden Carl Gustaf Hoffman och hon hade vid några tillfällen haft samlag och Elsa blev med barn. Det blev hennes död. Hon mördades av Carl Gustaf.

Efter den hemska upptäckten av den döda höggravida båtsmanshustrun, dröjde det inte många dagar innan kronolänsman Duse kom till bonden Carl Gustaf Hoffmans hem för att förhöra honom. Då Duse inför Hoffmans hustru och hemmavarande barn ställde frågor om Hoffmans nära kontakt med Elsa Nackterhus, nekade han helt till att han haft samlag med henne. Men Duse hade redan skaffat sig stor kännedom om Elsas och Hoffmans förhållande och valde att kalla Carl Gustaf Hoffman med hustrun Christian Båtelsdotter och deras hemmavarande barn till tinget.

Hoffman greps av ånger och ruelse och vände sig till sockenprästen, vilken uppmanade honom att öppet och ärligt berätta inför häradsrätten vad som hänt. Prästen skrev även till häradsrätten att Hoffman vänt sig till honom med bekännelse och fått uppmaning att vända sig till häradsrätten med samma bekännelse.

Hoffman hade svårt att omgående berätta hela sanningen. Vid första förhöret inför rätten framställde han det som om han var på väg till Hablingbo i ett ärende för sin äldste son Carl Evert och av

en händelse träffat på Elsa Nackerhus som var nedstämd av någon anledning, men då han frågade varför, hade hon svarat näsvist. Gräl hade uppstått och han hade i vredesmod slagit till henne med en trädgren så att hon dog.

Sonen å sin sida uppgav att fadern hjälp honom med röjning fram till klockan sex på kvällen, men sedan gått till Havor i Habblingbo för att köpa fläsk och återkommit vid solnedgången och då sagt att han gått vilse.

Till sin hustru sade han att han skulle hjälpa sonen med ett arbete och återkom i solnedgången, utan att hon på något sätt kunde märka på honom att något särskilt hade hänt. Hon förvånades över att han kunnat utföra ett sådant dåd, eftersom han hemma alltid varit vänskapsfull mot henne och barnen, vilket intygades av sonen fältväbeln Carl Johan Hoffman och dottern Eva Sophia Hoffman.

Under första rannsakningsdagen erkände han slutligen att han flera gånger haft »könsligt umgänge« med Elsa Nackerhus, senast vid Michaelii (mikelsmäss, 29 sept) då hon kommit för att hämta en gåva han lovat henne. Hustrun och sonen hade varit på resa till Klintehamn och de hade haft samlag på ladugårdsloftet. Det var vid det tillfället hon »blev nått med det foster hon nu skulle snart framföda«.

Försökte köpa sig fri

En tid efter hade hon kommit och berättat att hon var havande och han hade då erbjudit henne 600 RD för att hon skulle hålla tyst om att han var fader till det väntade barnet. »... för det hon skulle förtiga hans namn och icke skymfa honom och hans hustru och allmänheten, samt undansagt sig huruvida hon borde göra med det väntade barnet, det han i denna sak icke kunde något råd meddela.«

Hoffman hade en gång tidigare varit gift, men skilt sig och gift om sig. Under 17 år hade han varit häradskrivare vid Gotlands Södra Häradsrätt, samt tjänstgjort som länsman i Habblinge och Eksta ting under tre år innan han blev husbonde vid Änges i Alva. Han hade en bror, prosten och kyrkoherden i Stenkumla pastorat, doktor Johan Hoffman. Han hade inga barn i sitt första äktenskap, men fyra i det andra.

Prästen Georg Hallenberg berättade att Elsa Christiansdotter var född i Alva den 26 maj 1769 och kunde läsa. Dessutom kunde hon

»doktor Luthers Lilla Cateches« utantill. Hans uppfattning om henne var att:

»hennes levnad och vandel som varit ganska ogudig och lastbar och hon av mig både enskilt och i församlingens närvaro både straffad och förmanad och hon jämväl 2ne gånger vid Södra Härads Rätten blivit för tjuvnad dömd att plikta ris och undergå uppenbar skrift som man nu kan märka, ingen bättring hos henne ägt rum«.

Häradsrättens beskrivning av den döda var lika fördömande:

»Elsa Nackterhus som fört en ogudaktig och lidelsefull levnad och låtit under mannens bortavaro lägga sig varigenom hon blivit med ett flickebarn nådd, enkannerligen genom mordiska slag döden ljudit, och varjehanda besvärande omständigheter inlupit emot hemmansbrukaren vid hemmagården Änges i Alva Carl Gustaf Hoffman, att hava varit den samma henne plägat köttsligt umgänge, och därför blivit av henne anmanad om riktig upprättelse och belöning med hotelser att eljest varda dragen för rätta, samt för att dölja sitt äktenskapsbrott och undslippa sin befarade skymf, för påkalligt henne i sitt havande tillstånd mördat henne . . .«

Häradsrätten dömde Hoffman redan efter en rannsakningsdag att mista högra handen, steglas och halshuggas för:

» . . . henne plägat köttsligt umgänge, och därefter blivit av henne anmanad om riktig upprättelse och belöning med hotelser att eljest varda dragen inför rätta, samt för att dölja sitt äktenskapsbrott och undslippa sin befarade skymf, för påkallit henne i sitt havande tillstånd mördat henne . . .«

Överklagade till hovrätten

Hoffman fick nu hjälp av sin bror att överklaga domen till Svea Hovrätt. Hovrätten infortrade utförligare redogörelse för händelseförloppet och vid fortsatt rannsaking under sommaren berättade Hoffman att han slagit henne med en kraftig trädgren, vilken noga beskrivs i rät-

tegångsprotokollet. Doktor Ahlquist som genomfört obduktionen var bortrest. Därför hade doktor Gust Wallberg inkallats och han ansåg att ett slag, det första Elsa fick i huvudet var dödande.

Hoffman berättade att Elsa Nackterhus hade kommit till honom på fredagsmorgonen den 21 april och anklagat och hotat honom och ställt krav. Han hade då lyckats övertala henne att de skulle mötas klockan sex på eftermiddagen i Havor (Haor) änge för att gemensamt hitta en lösning.

De hade mötts som överenskommet var och under samtalet framkom att hon vägrade att tillmötesgå honom med att förtiga hans faderskap. Silverpengarna hon fått kastade hon på marken och var enligt Hoffman »otidig«. Han hade slagit henne en gång med grenen, men det hade fått henne att »begabba« honom, varför han tog tag i hennes klänning och drog henne intill sig och lade ett medhavt rep om hennes hals, men ångrade sig och kastade repet på marken. Hon fortsatte då med sina tillmälen och han tappade besinningen och slog henne flera gånger med trädgrenen.

När han lämnade henne »osalig och död« kände han från början en innerlig glädje och förnöjelse, men senare ånger och sorg. Han önskade att hans hustru aldrig fått veta att han varit otrogen mot henne, eftersom hon litat helt på honom. På frågan från rätten om han inte tagit med sig repet för att mörda Elsa Nackterhus, svarade han inte.

Hoffman lämnade in ytterligare ett intyg från prästen i Alva, vilket han ville skulle bifogas häradsrättens protokoll som skulle skickas till Svea Hovrätt:

»Vidare anhöll den brottslige att ett prästbetyg han nu inlämnade, måtte få varda i protokollet antagit, så lydande:

Att hemmansbrukaren vid Enge här uti församlingen Carl Gustaf Hoffman som enligt sin egen bekännelse under träta och ordväxling med båtsmanshustrun Elsa Nackterhus, allmänt känd såsom en liderlig lastbar och vanfrenjdad människa, vilken även flera gånger tillförne dömd och bestraffad för tjuvnad, uppretad och i vredesmod ute på marken henne till döds slagit, förut alltid varit känd, så väl uti allmänna, som enskilda samkväm för ett stilla fridsamt nyckter och anständigt uppförande, samt att så vida nu är bekant, ingen missämja eller oenig-

het emellan honom och hans hustru ägt rum, ävensom att han flitigt och med vördan bevisat den offentliga Gudstjänst. Det varder en infunnit sig vid de årliga Cathekesimi Förhören och ordentligen begått Herrans Heliga Nattvard. Det varder härmed enligt begäran intygat.

Alva Prästgård d 19 Juli 1809
Georg Ch Hallenberg PL«

»Och som något vidare vid denna undersökning icke var att tillgöra, så tillsades härvarande kronobetjäning att om Hoffmans säkra återförande till Landsfängelset besörja. Och skall detta protokoll skyndsammerligen utskrivas samt till kongl Hovrätten ödmjukast insändas.«³⁴

Carl Gustaf Hoffmans bror vädjade till Svea Hovrätt att domen skulle upphävas, eller åtminstone att annan avrättningsplats än Gotlands Södra Härads skulle användas.

Svea Hovrätt biföll att annan avrättningsplats fick användas, men fastställde dödsdomen mot Hoffman och han avrättades 11 april 1810 i Visby efter att först ha mist högra handen.³⁵

34 Rannsaking 24 juli 1809. Gotlands södra häradsrätt.

35 Landskansliet handlingar Gotlands länsstyrelse. Landsarkivet i Visby.